

Підготовка науково-педагогічних кадрів – важливий складник діяльності вищих навчальних закладів фізкультурного профілю

Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)

Постановка проблеми і її зв'язок з науковими планами. В умовах активних соціальних, політичних, політико-правових перетворень у державному розвитку України важливе стратегічне значення має сфера освіти і науки.

Особливо роль у цьому належить саме вищій освіті, що забезпечує відповідний інтелектуальний, освітньо-кваліфікаційний та фаховий рівень продуктивних сил держави, активно сприяє особистісному розвитку громадян, всебічній реалізації їхнього творчого й трудового потенціалу. Здебільшого саме розвиток вищої освіти характеризує соціальний, культурний, політико-правовий та економічний прогрес тієї чи іншої країни.

Вища фізкультурна освіта в Україні має понад 70-річну історію, однак жодної узагальнюючої наукової праці про особливості зародження, формування та розвитку вищої фізкультурної освіти в доступній нам науково-інформаційній базі не виявлено.

Відзначимо тільки поодинокі наукові дослідження, у яких частково розглядаються проблеми розвитку вищої галузевої освіти: Б. М. Шиян (2001); І. А. Лисенко (2001); Г. П. Шепеленко (2002); Л. П. Суценко (2003), Г. Б. Северухин (2002), Б. Р. Голошапов (2006); А. С. Бондар (2007); І. Р. Свістельник (2007); аналізується зарубіжний досвід діяльності вищих навчальних закладів: В. Н. Баранов, С. І. Змєєв (1989); А. Росул (1999); Г. Арделеан (2000); Л. П. Суценко (2002), Т. Ю. Осадча (2005); М. Е. Кобринський (2007), а також численні ювілейні збірники з історії діяльності окремих ВНЗ, факультетів фізичного виховання тощо.

Метою цієї роботи було проаналізувати в історичному ракурсі один із напрямів діяльності вищих закладів фізкультурної освіти – підготовку науково-педагогічних кадрів.

Дослідження виконано на теоретико-аналітичному рівні з використанням таких **методів**: вивчення спеціалізованої літератури; аналіз архівних матеріалів, статистичних, довідкових та інших офіційних документів; математичної статистики. Скористалися ми також і офіційними сайтами ВНЗ, підпорядкованих Міністерству України у справах сім'ї, молоді та спорту. Для детальнішого вивчення специфіки підготовки науково-педагогічних кадрів на прикладі одного із галузевих вузів, використано архівні матеріали Львівського державного університету фізичної культури.

Робота виконується в рамках основної теми 1.1.3 “Історико-методологічні напрями розвитку фізичної культури та спорту в Україні у ХХ столітті” Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 0106 У 012605).

Обговорення результатів. Професійна підготовка майбутніх науково-педагогічних кадрів фізичного виховання та спорту в Україні ґрунтується на базових нормативних документах: Закон України “Про освіту” (1996), Закон України “Про вищу освіту” (2002), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Закон України “Про фізичну культуру і спорт” (1993), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004).

Основними завданнями вищих навчальних закладів загалом є: здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти; здійснення наукової і науково-технічної (для вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації), творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестація в акредитованих вищих навчальних закладах третього та четвертого рівнів акредитації; вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України; підвищення

освітньо-культурного рівня громадян. Це, безумовно, стосується й вищих навчальних закладів фізкультурного профілю, які сьогодні діють в Україні: Національного університету фізичного виховання і спорту України (1930 р.), Львівського державного університету фізичної культури (1946 р.), Харківської державної академії фізичної культури (1989 р.), Дніпропетровського державного інституту фізичної культури та спорту (1980 р.), Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту (1989 р.), а також Дніпродзержинського (1930 р.) та Івано-Франківського коледжів фізичного виховання (1939 р.).

Зауважимо, що в 30-ті роки, коли тільки формувалася вітчизняна система підготовки кадрів, функції з підготовки і підвищення кваліфікації науково-педагогічних і тренерських кадрів брав на себе Український науково-дослідний інститут фізичної культури (Харків, 1931) [1; 2].

Системна підготовка наукових кадрів у галузі фізичної культури і спорту в Україні розпочалася з відкриттям у 1953 р. в Київському державному інституті фізичної культури (КДФК, нині Національний університет фізичного виховання і спорту України) аспірантури відповідно до наказу Міністерства вищої освіти СРСР № 221-КР від 12 березня 1953 р. Тоді у цьому столичному навчальному закладі було відкрито відділ аспірантури, а підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів розпочалася з таких спеціальностей: “Теорія фізичного виховання і методика викладання фізичних вправ”, “Фізіологія фізичних вправ”, “Динамічна анатомія”, “Фізіологія людини і тварини” [3]. За понад 50-річну історію діяльності цієї аспірантури її закінчили понад 800 аспірантів та здобувачів наукових ступенів.

Відзначимо ще одну важливу дату для формування української системи атестації науково-педагогічних кадрів: у 1973 р. відкрито спеціалізовану вчену раду КДФК. З того часу в ній успішно захищено понад 630 кандидатських дисертацій [3]. У 1991 р. у цьому вузі було утворено відділ докторантури. За роки функціонування докторантури захищено вже понад 30 докторських дисертацій у галузі фізичного виховання і спорту.

Зауважимо, що з 1997 р. підготовка аспірантів та докторантів здійснюється зі спеціальностей “Олімпійський і професійний спорт”, “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”, а з 2005 р. й за третьою спеціальністю галузі – “Фізична реабілітація” [4].

Ще одним важливим центром розвитку української галузевої науки є Харків. З 1995 р. в Харківській державній академії фізичної культури відкрито аспірантуру зі спеціальностей: 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт”; 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”. У 2007 р. доповнено навчання аспірантів й за спеціальністю 24.00.03 – “Фізична реабілітація”. Щорічна кількість аспірантів ХаДАФК становить від 30 до 40 осіб. Організація роботи аспірантури Харківської державної академії фізичної культури здійснюється, як і в інших вузах, згідно з Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р., № 309. В академії з 2003 р., діє спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій. За 2006–2007 рр. в ХаДАФК захищено три докторські та 11 кандидатських дисертацій [5].

Активно, особливо в останні роки, функціонує й аспірантура Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту.

Зупинимось детальніше на діяльності аспірантури Львівського державного університету фізичної культури, яка була утворена 12 травня 1985 р. наказом ректора № 53 р. відповідно до наказів Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР від 10.12.1984 р. № 793 та Комітету з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів № 725 від 8.05.1985 р. за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика фізичного виховання та спортивного тренування”.

З 1999 р., у зв'язку із виокремленням нового наукового галузевого напрямку, аспірантура діє відповідно за спеціальностями 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт” та 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”. Наказом Міністерства освіти і науки України № 613 від 25 жовтня 2005 р., враховуючи потребу вищих навчальних закладів і наукових установ у фахівцях вищої кваліфікації, в аспірантурі ЛДУФК було відкрито нову спеціальність 24.00.03 – Фізична реабілітація.

За роки діяльності відділу навчання в аспірантурі ЛДУФК закінчило понад 150 аспірантів денної та заочної форм навчання і здобувачів наукового ступеня кандидата наук. Більше 80-ти з них успішно захистили кандидатські дисертації. Цікаво відзначити, що за перше десятиріччя випуску аспірантів у ЛДУФК (з 1988 по 1998 рр.) було захищено тільки близько 20 дисертацій. А за останні 10 років понад

50-ти випускникам аспірантури ЛДДФК було присвоєно звання кандидата наук [6]. Зауважимо, що чимала кількість захистів відбулася після 2000 р., коли у Львові відкрилася третя з черги спеціалізована вчена рада (друга рада за часів державності України діяла у Волинському державному університеті (1998–2000 рр.)). Цей факт пов'язаний також із збільшенням кількості аспірантів і здобувачів у ЛДУФК та відсотка тих, хто успішно завершує навчання й захищає дисертацію.

Сьогодні у відділі аспірантури ЛДУФК навчається понад 50 аспірантів і здобувачів наукового ступеня, а кількісні показники діяльності відділу аспірантури подано на рис. 1.

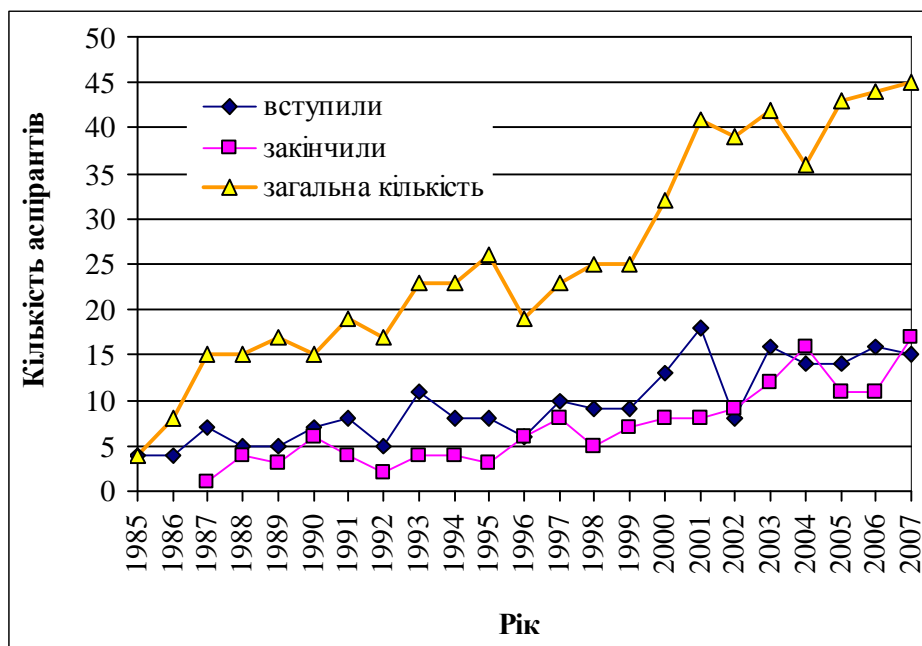

Рис. 1. Кількісні показники діяльності відділу аспірантури Львівського державного університету фізичної культури (1985–2007 рр.)

У 2001 р. у Львові, у Львівському державному інституті фізичної культури (нині університету), відбулися перші 19 захистів кандидатських дисертацій: дев'ять за спеціальністю 24.00.01 – “Олімпійський і професійний спорт” і 10 за спеціальністю 24.00.02 – “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”.

За шість років діяльності львівської спеціалізованої вченої ради захищено 131 кандидатську дисертацію (див. рис. 2). У 2006 р. відбулися перші захисти дисертацій за спеціальністю 24.00.03 – “Фізична реабілітація” [7; 8; 9].

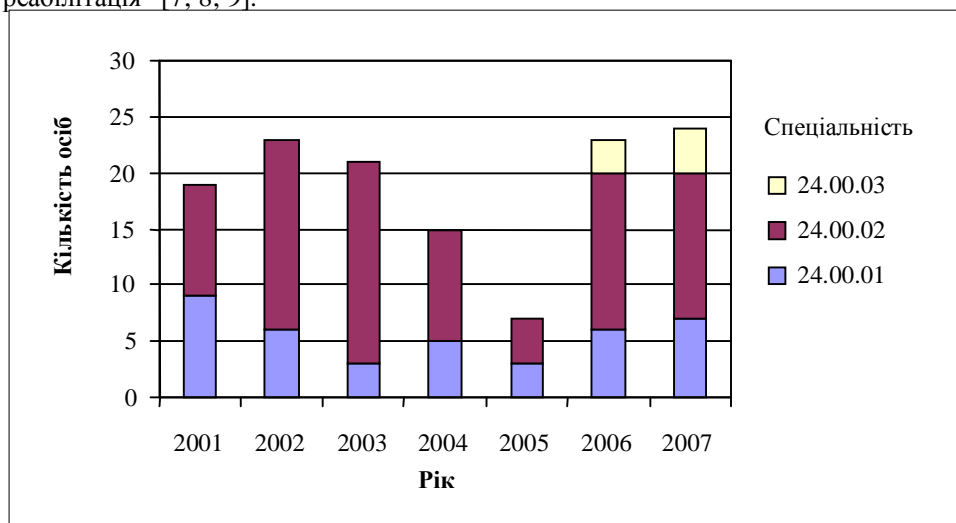

Рис. 2. Кількість захищених кандидатських дисертацій у спеціалізованій вченій раді ЛДУФК у 2001–2007 рр.

Висновки. Отже, одним із важливих напрямів діяльності вищих навчальних закладів сфери фізичної культури і спорту є підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, що визначає ефективність і подальшу перспективу системи вищої школи. На сучасному етапі підготовка кадрів вищої наукової кваліфікації в галузі фізичного виховання і спорту успішно провадиться через відділи аспірантури й докторантури провідних галузевих ВНЗ Києва, Харкова, Львова та Дніпропетровська.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у визначенні та характеристиці основних хронологічних етапів розвитку вітчизняної вищої фізкультурної освіти; у виявленні ролі та місця вищої школи у перспективному розвитку сфери фізичної культури і спорту

Література

1. Вацеба О. М. Діяльність Українського науково-дослідного інституту фізичної культури (1931–1939 рр.) як науково-організаційна основа формування та розвитку Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту в сучасній Україні // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. О. Дрюков.– К.: Наук. світ, 2003.– С. 39–45.
2. Свістельник І. Р. Особливості формування системи вищої фізкультурної освіти та її інформаційного забезпечення у 20–40-х роках ХХ століття // Теорія та методика фіз. виховання.– 2008.– № 2 (40).– С. 5.
3. Літопис Національного університету фізичного виховання і спорту України // За заг. ред. В. М. Платонова.– К.: Олімп. л-ра, 2005.– С. 79–80.
4. <http://www.uni-sport.edu.ua>
5. <http://www.xgafk.com.ua>
6. Гречанок О. О. Львівська кузня науково-педагогічних кадрів // Теорія та методика фіз. виховання.– 2006.– № 4.– С. 11–12.
7. Вацеба О. М. Бібліографічний показчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного інституту фізичної культури у 2001 році.– Л., 2001.– С. 2–3.
8. Куц О. С., Вацеба О. М. Бібліографічний показчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 35.829.01 Львівського державного інституту фізичної культури у 2005 році.– Л.: Укр. технології, 2005.– С. 3–4.
9. Куц О. С., Вацеба О. М. Бібліографічний показчик та анотації дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 35.829.01 Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році.– Л.: Укр. технології, 2007.– С. 3.

Анотації

У статті представлено матеріал про діяльність відділів аспірантури галузевих ВНЗ України; здійснено спробу висвітлити значення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у діяльності вищих навчальних закладів фізкультурного профілю.

Ключові слова: вища освіта, галузь фізичної культури і спорту, аспірантура, дисертація, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів.

В статье представлен материал о деятельности отделов аспирантуры отраслевых высших учебных заведений Украины; сделана попытка отобразить значения подготовки научных и научно-педагогических кадров в деятельности высших учебных заведений физкультурного профиля.

Ключевые слова: высшее образование, отрасль физической культуры и спорта, аспирантура, диссертация, подготовка научных и научно-педагогических кадров.

The article summarize the data about regarding the activity of departments of PhD studies at specialized higher education institutions of Ukraine. We made an attempt to overlight an importance of scientific and scientific-pedagogical specialists training in higher education institutions activities of physical training field.

Key words: higher education, physical training and sports field, post graduate course, PhD theses, scientific and scientific-pedagogical specialists training.